

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНІХ ОЗНАК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІДЛІТКІВ 15-17 РОКІВ

Приймаченко О. М.

старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін

Університету митної справи та фінансів

м. Дніпро, Україна

Наукова розробка проблеми емоційного інтелекту (ЕІ) з кожним роком все більше привертає увагу вітчизняних фахівців. Науковцями аналізується ЕІ у структурі самоставлення допомагаючих професій; розробляються моделі досягнення успіху у професійній діяльності в залежності від рівня ЕІ; обґрунтовується необхідність розвитку ЕІ студентів соціономічних професій; розглядається вплив ЕІ на професійну успішність фахівців професій типу «людина-людина»; ЕІ досліджується як складова готовності особистості до професійної діяльності; вивчається вплив розвитку ЕІ на загальне психологічне здоров'я особистості та на емоційне здоров'я зокрема (Параскевова К.Г, Белікова Ю.Ю., Бреус, Ю.В., Міляєва В.Р., Матійків І, Зарицька В.В., Дубовик С.Г., Драбчук Т.І. та інші).

У даному дослідженні ми спирались на концепцію ЕІ, розроблену Носенко Е.Л. та Ковригою Н.В. [3], де основною структурною одиницею ЕІ на рівні аналізу його *зовнішніх* аспектів розглядається *перебіг емоційного процесу* (який характеризується якісними та кількісними показниками: інтенсивністю, частотою виникнення емоційних процесів, знаком основної емоції, що супроводжує емоційний процес тощо). Для дослідження цих характеристик ми використали методика самостереження «Емоційний щоденник».

Дослідження рівня сформованості ЕІ та розподіл підлітків за групами здійснювались на підставі підходу Власової О.І. [1], де ЕІ розглядається як інтраіндивідуальна властивість особистості і може бути досліджена та виражена категорією «емоційне самоусвідомлення». Для діагностики ЕІ через категорію «емоційне самоусвідомлення» застосовувалась методика, розроблена під керівництвом Власової О.І. «Емоційне самоусвідомлення» [2]. Основою розробки даної методики виступали англійські матеріали авторів-засновників теорії ЕІ (Р. Бар-Она, П. Саловейя та Дж. Д. Мейера).

У дослідженні взяли участь 52 підлітки 15-17 років – учні школи № 67 та ВПУ №17 м. Дніпро.

Результати дослідження за методикою «Емоційне самоусвідомлення» дозволили розподілити підлітків умовно на три групи. Зазначимо, що рівень розвитку емоційного самоусвідомлення 50 досліджуваних виявився середнім. Вони були розподілені наступним чином: 1 група (10 чоловік) – найменша кількість балів (нижчий за середній рівень розвитку емоційного самоусвідомлення), до цієї групи також потрапили дві особи, які за тестом виявили низький рівень розвитку емоційного самоусвідомлення; 2 група (25 чоловік) – середня кількість балів (середній рівень розвитку емоційного самоусвідомлення); 3

група (16 чоловік) – вища кількість балів (вищий за середній рівень розвитку емоційного самоусвідомлення).

Обробляючи дані самопостережень, відображених в емоційних щоденниках досліджуваних, ми проаналізували *зовнішні аспекти виявлення ЕІ* та отримали наступні показники.

Таблиця 1

Показники частоти та інтенсивності зовнішнього виявлення емоційних процесів (за результатами самопостереження протягом 4-х днів)

	Кількість ситуацій, в яких спостерігались позитивні емоції (в % від загальної кількості переживань)	Кількість ситуацій, в яких спостерігались негативні емоції (в%)	Усереднена інтенсивність позитивних емоцій (за 10-бальною шкалою)	Усереднена інтенсивність негативних емоцій (за 10-бальною шкалою)
1 група	28,3%	71,2%	6,3%	8,1%
2 група	46%	54%	5,6%	5,8%
3 група	49%	51%	6,4%	7%

Як видно з табл. 1 досліджувані з нижчим рівнем розвитком ЕІ набагато частіше переживають негативні емоції аніж позитивні (71,2% : 28,3%). Усереднена інтенсивність негативних емоцій за 10-ти бальною шкалою у них вища за усереднену інтенсивність позитивних емоцій (8,1% : 6,3%). Також вони частіше переживають негативні емоції і у порівнянні з групами з середнім рівнем розвитку ЕІ та вищим (71,2% : 54% : 51% – відповідно). Інтенсивність переживання негативних емоцій у них також вища й у порівнянні з двома іншими групами (8,1% : 5,8% : 7%). Такий результат може свідчити про те, що досліджувані даної групи виявляють найнижчу здатність до контролю негативних емоцій. Негативні емоції виникають дещо частіше також і у досліджуваних з середнім рівнем розвитку ЕІ (54% випадків від загальної кількості переживань). У представників з вищим за середній рівень розвитку ЕІ спостерігається приблизна збалансованість у частоті виникнення негативних й позитивних емоційних переживань (51% : 49% – відповідно).

**Показники здатності ідентифікації емоцій різних модальностей
(за результатами самоспостережень)**

	Кількість випадків невпевненості при ідентифікації «змішаних» емоцій (в % від загальної кількості переживань)	Кількість «безпредметних» емоцій		Кількість випадків переживання емоцій з приводу згаданих подій	
		Позитивних (у % від усіх позитивних переживань)	Негативних (у % від негативних переживань)	+	-
1 група	6%	9%	14,3%	9%	4,5%
2 група	6,4%	3,2%	12,5%	1,6%	6,3%
3 група	5,9%	7,1%	13%	1,9%	1,9%

З табл. 2 видно, що найбільш впевнені в ідентифікації «змішаних» емоцій – досліджувані з вищим за середній рівень розвитку ЕІ (5,9%). Особи з нижчим за середній рівень розвитку ЕІ частіше за всіх ідентифікують у себе наявність «безпредметних» негативних переживань (14,3% від інших негативних переживань). Взагалі всі три групи виявили складність у ідентифікації предмету, який спричинив появу негативних емоційних переживань (навіть таких емоцій як: роздратування, сором, засмучення, смуток). Також у підлітків з рівнем розвитку ЕІ нижчим за середній частіше ніж у досліджуваних з інших груп виникають позитивні емоції з приводу згаданих подій (9%).

**Усереднені по групах показники розподілення
негативних емоційних реакцій за типами спонук, що їх зумовили
(у % від загальної кількості зафіксованих переживань)**

№ – загальна кількість проаналізованих переживань	Емоції, зумовлені стосунками з іншими людьми	Емоції, зумовлені незадоволенням собою	Емоції з приводу зовнішніх подій, ставлення до них	Безпредметні негативні переживання
1 група (N – 39)	23%	0	7,7%	10,3%
2 група (N – 110)	20%	0,9%	6,4%	3,6%
3 група (N – 67)	17,9%	2,9%	4,5%	4,5%

Згідно результатам табл.3 досліджувані з нижчим за середній рівень розвитку ЕІ частіше за досліджуваних з інших груп переживають негативні емоції, зумовлені стосунками з іншими людьми (23%). Цей відсоток помітно зменшується у групі з середнім рівнем розвитку ЕІ (20%) і продовжує зменшуватись у групі з вищим за середній рівень розвитку ЕІ (17,9%). Такий показник як незадоволення собою, навпаки, збільшується від групи з нижчим рівнем розвитку ЕІ до груп з середнім та вищим за середній рівнем розвитку ЕІ (0% : 0,9% : 2,9% – відповідно). Це може свідчити про більшу вимогливість до себе та ре-

зультатів своєї діяльності в осіб з вищим рівнем розвитку ЕІ. Більше негативних емоцій в оцінці зовнішніх подій виникає у підлітків з нижчим за середній рівень розвитку ЕІ (7,7%). За цим показником відсотки зменшуються у групах з середнім рівнем розвитку ЕІ (6,4%) та нижчим за середній (4,5%). Така тенденція може зазначати, що з розвитком ЕІ особа стає більш незалежною від впливу зовнішніх подразників і відповідно менше переживає негативні емоції у таких ситуаціях. Особи з нижчим рівнем розвитку ЕІ порівняно з іншими досліджуваними знову продемонстрували найвищу неможливість визначення причини виникнення негативних переживань відносно загальної кількості переживань (10,3%).

Отже, аналізуючи результати самоспостережень за перебігом емоційних процесів протягом 4-х днів, ми спробували дослідити **зовнішні** ознаки прояву емоційного інтелекту підлітків 15-17 років. Так виявлено, що чим *нижчий* рівень розвитку ЕІ, тим частіше особа переживає негативні емоції взагалі та негативні емоції викликані стосунками з іншими людьми зокрема, та гірше контролює інтенсивність їх прояву; тим гірше вона спроможна ідентифікувати «змішані» емоції; гірше може визначити причини виникнення негативних емоцій; менш вимоглива до себе та до своєї діяльності; частіше переживає негативні емоції стосовно зовнішніх подій. З розвитком ЕІ негативні прояви поступово зникають, а позитивні набувають більшої значущості.

Література:

1. Власова О.І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку: Монографія [Текст] / О.І. Власова. – К: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – 308с.
2. Власова О.І., Березюк М.А. Теоретико-методичні засади дослідження емоційного інтелекту як інтраіндивідуальної властивості особистості / О.І. Власова, М.А. Березюк // Матеріали ІV міжнародної науково-практичної конференції. «Соціально-психологічні проблеми трансформації сучасного суспільства» – Луганськ. – 2004. – С. 177-185.
3. Носенко Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: Монографія [Текст] / Е.Л. Носенко, Н.В. Коврига – К.: Вища школа, 2003. – 126 с.